

Novinarska djelatnost don Nike Grškovića u SAD

NADA HRANILOVIĆ

Centar za istraživanje migracija i narodnosti, Zagreb, SFRJ

Novinstvo hrvatskih iseljenika širom svijeta imalo je veliko društveno i političko značenje u njihovom cjelokupnom životu. Odlučno je utjecalo na svijest naših zemljaka potičući ih na okupljanje u dobrotvorne, regionalne i nacionalne organizacije i društva. Čuvajući materinski jezik, kulturnu baštinu, narodnu tradiciju, te ljubav prema staroj domovini, to je novinstvo odigralo izvanredno značajnu ulogu u borbi za priznanje i očuvanje nacionalnog identiteta hrvatskih iseljenika.

Među pionirima hrvatskog iseljeničkog novinstva, svakako je najeminentniji don Niko Gršković.

Niko Gršković rođen je 22. studenog 1863. god. u Vrbniku na otoku Krku, a umro je 21. ožujka 1949. god. u New Yorku, SAD. Neko vrijeme bio je kapelan u više mjesta senjske biskupije. Još kao mladić angažirao se u političkom životu Hrvatske, prihvaćajući politička načela Starčevićeve stranke prava. Zbog svojih političkih nazora veoma je često bio u sukobu s vlastima i crkvenim starješinama. Nezasadovoljan političkim prilikama u Hrvatskoj, Gršković je 1901. god. emigrirao u SAD. Nakon dolaska u SAD nastanio se u Chicagu, gdje je neko vrijeme bio župnik u hrvatskoj župi. U Chicagu se odmah učlanio u »Narodnu hrvatsku zajednicu«, dobrotvornu organizaciju hrvatskih iseljenika. Shvaćajući važnost novina u životu hrvatskih iseljenika, kao iskusan novinar počinje odmah 1901. god. s Nikolom Polićem izdavati u Chicagu list »Sloboda«. Međutim, značajniju afirmaciju u iseljeništvu Gršković doživljava 1909. godine na konvenciji Narodne hrvatske zajednice, kad je izabran za potpredsjednika te organizacije i glavnog i odgovornog urednika lista »Zajedničar«, njezinoga službenog glasila. Od toga vremena Gršković je bio veoma aktivan u društvenom i političkom životu hrvatskih iseljenika u SAD. Također je začetnik ideje o osnivanju političke, nacionalne organizacije Hrvata u Americi. Kad je 1912. god. takva organizacija pod nazivom »Hrvatski savez« osnovana, Gršković je izabran za njezina predsjednika. Od 1913. god., Gršković je izdavač i urednik lista »Hrvatski svijet«, službenog glasila organizacije Hrvatski savez. Za vrijeme prvoga svjetskog rata borio se u iseljeništvu za oslobođenje domovine od tuđinskog ropstva i stvaranje zajedničke države svih jugoslavenskih naroda. Kasniji događaji u staroj

domovini udaljili su ga od političkog rada, pa se kao funkcionar u Hrvatskoj bratskoj zajednici do kraja života uglavnom angažirao na društvenom i ekonomskom podizanju hrvatskih iseljenika u SAD. Za vrijeme drugoga svjetskog rata gajio je iskrene simpatije za NOB. Smrt ga je spriječila da vidi Jugoslaviju za kakvu se borio cijeloga života.

Cilj je ovog rada ukazati na veliko značenje don Nike Grškovića za razvoj dvaju najvećih hrvatskih iseljeničkih listova u Americi — lista »Zajedničar«, kojemu je kao urednik udario temelj i programatsku osnovu pisanja, i lista »Hrvatski svijet«, kojega je bio izdavač i urednik. Ti su listovi odigrali izvanrednu ulogu u razvoju ne samo hrvatskoga iseljeničkog novinstva, već i u cjelokupnom društveno-političkom i kulturnom životu hrvatskih iseljenika u SAD. Posebno želim upozoriti na izuzetnu ulogu don Nike Grškovića u razvoju cjelokupnoga hrvatskog iseljeničkog novinstva u Americi.

1.

U vrijeme Grškovićevo dolaska u SAD, 1901. godine, prilike u kojima su živjeli hrvatski iseljenici bile su više nego teške. Kao Slaveni, označeni posebno imenom »Croatan«, radili su na najtežim poslovima u rudnicima Pennsylvanije, Ohia, Indiane, Illinois i drugdje. Na društvenoj ljestvici u toj mnogonacionalnoj zemlji bili su na najnižem nivou. Uz goleme žrtve i samoodricanja, stvarali su svoju ekonomsku sigurnost, koja je bila jedan od osnovnih uvjeta za priznanje nacionalnog identiteta. Uključivanje u društveno-politički i kulturni život nove sredine smatrao je Gršković jednim od najboljih načina za priznanje nacionalnog identiteta. Gršković je potpuno prihvatio stav Nikole Polića, jednog od najstarijih hrvatskih novinara u SAD, da »samo, ako ovdje (misli na SAD — nap. N. H.) budemo nešto značili, moći ćemo pomoći rodnoj grudi«. Odmah poslije dolaska u SAD, Gršković se učlanjuje u Narodnu hrvatsku zajednicu, a iste godine počinje s N. Polićem u Chicagu izdavati list »Sloboda«, koji je donosio patriotske napise o staroj domovini.

Shvaćajući važnost novina za jačanje hrvatske nacionalne svijesti, Gršković još 1910. godine gotovo u svakom broju »Zajedničara« piše o Hrvatima u Americi, kritizirajući oštro one zemljake, koji se u Americi izjašnjavaju kao Slovinci, Slavjani, Jugoslavjani, umjesto da se nazivaju svojim pravim imenom: Hrvati. »Ne valja posao, to nam svima škodi i sve nas sramoti«, piše Gršković. Pun je vjere u naše ljude, koji su »tjelesno razvijeni kao malo tko, duševno bistri, da im premca nema«, a u zemlji kao što je Hrvatska imaju sve uvjete da uz rad, slogu i poštenje budu sretni, viđeni i poštovani. Ipak, oni su najnesretniji i najzapušteniji, te napuštaju domovinu i odlaze u Ameriku i drugdje. I ovdje u Americi, piše Gršković, varaju nas čim dođemo. »Ali i narod se budi, oči protire, rukave zasukava, gleda bistrije, dalje, tamo u domovinu, da braću junači, podiže i na borbu pripravi, na borbu za opstanak i spas djedovine.«¹

¹ *Zajedničar*, Pittsburgh, 1910, br. 6.

»Nemojmo se«, nastavlja Gršković, »tužit na narod, da pada u nehaj, da se utaplja u piću, te gubi volju za svaki višji rad i ljubav za ideale; [...] dajmo mu, pokažimo mu bolji put, probudimo u njemu ljudski i narodni ponos; dajmo mu zdravije duševne hrane, nego do sada.«²

Rukovođen željom da pomogne svome zemljaku, Gršković je »stalno zalazio u mračne četvrti i bijedne rakijom okužene stanove naših radnika da im diže narodni ponos i čovječje dostojanstvo; da iz mraka zaostalosti i neznanja podiže ljude srca iskrnjega i bratske ljubavi; da na uvrijeđenim i poniženim podiže jedan narodni pokret trajne vrijednosti — zgradu bratstva i uzajamnog pomaganja — današnju Hrvatsku bratsku zajednicu.«³

Prilikom popisa pučanstva 1910. godine don Niko Gršković nosilac je akcije među hrvatskim iseljenicima protiv odluke SAD, da se svi Slaveni u SAD izjašnjavaju kao Austrijanci i Mađžari. U listu »Zajedničar« u nekoliko navrata donosi proglas, kojim poziva Hrvate na oprez prilikom popisa pučanstva i apelira na njih da se ne izjašnjavaju kao Austrijanci, Mađžari ili za neko drugo ime — misli američko — već da odgovore, Hrvat sam. U istom proglasu Gršković ih poučava: »Narod bez narodnosti je putnik bez putnog lista. Nemoj da se svojevolarno odričeš onoga, što je svakom čovjeku najsvetije i najmilije: narodnosti. Ako je itko između nas slobodnom voljom i postao građaninom američkim, ne isključuje, a da se po narodnosti ne označi Hrvatom, dapače jedno se s drugim popunjuje i usavršuje. Na pitanje, koje si narodnosti ne odgovaraj drugačije, nego hrvatske, pa bio ti rođen u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji, Istri, Bosni ili Hercegovini.«⁴

2.

Na desetoj konvenciji Narodne hrvatske zajednice, održanoj u studenom 1909. godine, don Niko Gršković doživljava prvu značajniju afirmaciju među hrvatskim iseljeničtvom u SAD. Izabran je za potpredsjednika Zajednice i glavnog urednika njezinog glasila, lista »Zajedničar«. Kao urednik »Zajedničara« i poslije toga Gršković je mnogo pridonio »ne samo kolosalnom uspjehu Zajednice, nego i tome da je Zajednica postala u pravom smislu riječi narodna, prosvjetna i bratska organizacija.«⁵ Tu dužnost don Niko Gršković obavljao je do 11. konvencije Narodne hrvatske zajednice, održane 15. IX 1912. godine u Kansas Cityju.

Do konvencije u Calumetu 1909. godine list »Zajedničar« bio je tiskan u malom formatu i izlazio jedanput mjesečno. Budući da list takvog opsega nije bio dovoljan za propagiranje osnovnih ciljeva Zajednice i okupljanje većeg broja iseljenika, 10. konvencija Narodne hrvatske zajednice donosi zaključak da list izlazi na 4 stranice na hrvatskom jeziku kao tjednik.

² Isto, 6. travanj, 1949.

³ Isto, 28. travanj, 1948.

⁴ Isto, 1910, br. 10

⁵ Isto, 28. travanj, 1948.

Program i pravac pisanja lista iznio je Gršković u svom prvom uvodniku. Poznavajući i osjećajući težnje hrvatskih iseljenika u SAD, a prije svega članova Zajednice, on u tom uvodniku piše: »Osobito potrebnim držim istaknuti, da strancarstvu i cijepanju ionako oslabljenih narodnih sila, ne smije i ne može biti mjesto u glasilu Narodne hrvatske zajednice — njegova je zadaća da ujedinjuje, udružuje, dobre u radu za dobro, on je čedo narodnog udruženja, on je vijesnik i tumač našeg gesla: Svi za jednog, jedan za sve!« Nadalje, Gršković poručuje, da glasilo Zajednice ima biti »ogledalo našeg naroda, ali vjerno, savjetnik — istinit i nepristran, putokaz ravan, vodič savjestan, a potom i dokaz braći u Hrvatskoj, da nas sloboda uzdiže i oplemenjuje, da nas borba za život očeličuje, da nas udaljenost ne otuđuje, a da sa rana otadžbine i naše srce krvari«. Rukovođen tim načelima, Gršković upozorava da će »Zajedničar« stupiti u borbu, koja mora biti okrunjena uspjehom. Ako iznevjerimo narod i ne budemo poštovali njegove »žuljeve i krv«, tada — zaključuje Gršković na kraju svog uvodnika — »neka nam narod rastrese naše kosti, metne na naše čelo sramotni žig«, da bude i potomcima opomena, kako je teška kletva prevarenog naroda, jer »prošteno je svima, samo ne izdajicama«. ⁶

Uz to, piše dalje Gršković, »Zajedničar«, osim svoje osnovne zadaće da proširuje i učvršćuje redove Narodne hrvatske zajednice, mora »osobito u današnjih prilikah, da prati svaku pojavu u našem narodnom životu, da posvećuje pažnju svakom pokretu, koji ide za ozdravljenjem naših žalostnih prilika i koji smjera na dobro našeg naroda«. Da bi tome udovoljio »Zajedničar« treba tako razviti i urediti da bude glasilom ne samo Narodne hrvatske zajednice, već »glasilom cjelokupnog našeg novinstva ovdje, mjerilom po kojem će nas i braća u domovini suditi i cijeliti«. ⁷ U skladu s pravilima i stavovima 10. konvencije, »Zajedničar« mora prvenstveno biti okrenut prema Zajednici i ukazivati na važnost učlanjivanja u nju. »Bratska ljubav mora da bude kao zlatna nit, koja se preplicice kroz sav njezin život i djelovanje, koja veže pojedina društva među sobom, a spaja u jednu veliku narodnu obitelj, našu Narodnu hrvatsku zajednicu«, ⁸ piše Gršković u »Zajedničaru«. List mora također braniti i zastupati interese članova i pojedinih odsjeka, te se boriti za ujedinjenje svih hrvatskih iseljeničkih organizacija i zajednica u jednu zajedničku organizaciju hrvatskih radnika u Americi. Jer, »budući je ne samo nepotrebno, nego upravo štetno i ubitačno za naš narod, da je rascijepan u više zajednica«, ⁹ naglašava Gršković u listu. On poziva sve hrvatsko iseljeničko novinstvo, da se zauzme i radi na tome da se ideja ujedinjenja prihvati i oživotvori kao temelj »našeg samoodržanja i napretka«. Uvođenjem posebne rubrike »Iz života i rada Narodne hrvatske zajednice«, »Zajedničar« je potpuno izvršio svoj zadatak. U toj rubrici, »Zajedničar« je obavještavao članove o društvenom životu i napretku »Zajedničara«. Uz tu, Gršković uvodi i rubrike za vijesti iz hrvatskih zemalja, za vijesti iz svijeta, za vijesti iz svijeta rada i kapitala, rubriku iz hrvatske povijesti, za književno štivo, za zabavu i šalu, za gospodarstvo i dr.

⁶ Isto, 6. travanj, 1949.

⁷ Isto, 26. travanj, 1911.

⁸ Isto, 15. veljača, 1911.

⁹ Isto, 2. kolovoz, 1911.

U rubrici »Iz svijeta rada i kapitala«, Gršković je izvještavao članove Zajednice o izvanredno teškim uvjetima rada američkih radnika, o štrajkovima, o odnosu Zajednice prema štrajkolomcima, zalažući se da se takvima zabrani članstvo u Narodnoj hrvatskoj zajednici. Iako su, piše Gršković, »današnje naše prilike tako jadne i nesretne, da onaj, koji je sve to svojim znojem izveo dobiva samo toliko da živi, da ne umre, a njegov život manje se cijeni no život koje domaće životinje«, budućnost ipak pripada radnicima. Gotovo kroz svaki napis u toj rubrici provjeva vjera u radnike, u radničku borbu za radnička i ljudska prava uopće. Gršković piše: »I pobjedit će konačno!« Naš narod, naše hrvatske radnike, koji dolaze u ovu zemlju »u kojoj dolazi do izražaja više nego bilo gdje u svijetu, vječna borba između rada i kapitala, između radništva i kapitalizma«, Gršković poučava da »budu složni s radnicima ove zemlje u borbi za poboljšanje životnih prilika«. ¹⁰ Takvi su napisi bez sumnje znatno pridonijeli jačanju radničkih organizacija i američkoga radničkog pokreta u cjelini.

Usporedo sa širenjem i djelovanjem radničkog pokreta među našim iseljenicima nikla je ideja o stvaranju političke, nacionalne organizacije, koja bi se borila za oslobođenje domovine od tuđinske vladavine. Začetnik te ideje bio je don Niko Gršković. U toku 1911. godine Gršković u napisima u »Zajedničaru« snažno propagira osnivanje Hrvatskog saveza. Uz ostalo piše: »Istina je, da su naše prilike žalosne i raztrovane, ali ne još tako, da se ne bi našlo pedeset muževa zauzetih za dobro naroda, koji bi postavili prvi temelj Hrvatskom savezu, te malo po malo prikupili stotine i tisuće braće, kojim nije rodoljublje samo prazna riječ.« ¹¹ Dakako, bilo je pojedinaca i grupa koji su se oštro suprotstavili osnivanju Hrvatskog saveza. Onima, koji su smatrali da će takva organizacija smetati radu Narodne hrvatske zajednice, Gršković odgovara: »Radeći za Hrvatski savez, promičemo time ujedno i interese Narodne hrvatske zajednice, jer će isti pripravljati i odgajati dobre Zajedničare, koji će znati shvatiti svoje dužnosti sa višeg gledišta i znati da radeći za dobro Zajednice promiču i dobro svoje i braće.« ¹² Duh bratstva »društvenog i narodnog« treba da šire članovi Narodne hrvatske zajednice i Saveza. »Tamo gdje prestaje rad i djelovanje dobrotvornih organizacija — ističe Gršković — treba početi rad Hrvatskog saveza.« ¹³

Naročiti otpor ostvarenju Grškovićeve ideje davali su socijalisti iz Jugoslavenskog socijalističkog saveza u Chicagu, okupljeni oko lista »Radnička borba«. Oni su, između ostalog, pisali »da će Hrvatski savez biti na štetu našem narodu, da će služiti sebičnjačkim težnjama poznatih figura tipa Grškovića i Krmpotića i kao takav zadržavati i ekonomsko i nacionalno pridizanje hrvatskog radnog naroda.« ¹⁴

Unatoč takvim otporima, a zahvaljujući prije svega jednodušnoj podršci hrvatskog iseljeničkog novinstva u SAD (posebno lista »Hrvatski svijet«),

¹⁰ Isto, 2. kolovoz, 1910.

¹¹ Isto, br. 10, 1911.

¹² Isto, 29. ožujak, 1911.

¹³ *Hrvatski svijet*, New York, 5. srpanj, 1913.

¹⁴ *Zajedničar*, 7. srpanj, 1912.

Hrvatski je savez osnovan je 15. rujna 1912. godine u Kansas Cityju, u vrijeme održavanja 11. konferencije Narodne hrvatske zajednice. Za predsjednika te organizacije izabran je don Niko Gršković, dok je funkciju potpredsjednika obavljao Josip Marohnić, a tajnika Ivan Krešić.

Osnovna je zadaća Hrvatskog saveza, ističe Gršković prilikom osnivanja, »hrvatski narod duševno, moralno, politički i društveno pridizati, kako ne bi podlegao u borbi za samoodržanje, već da bi stajao u redu s inim naprednim narodima kao ravni s ravnima«.¹⁵

Tu svoju zadaću Hrvatski je savez potpuno ispunio. Goleme su zasluge te organizacije za razvitak nacionalne svijesti i političko djelovanje hrvatskih iseljenika u Americi, i za njihov cjelokupan društveni život. Sve važnije društveno-političke akcije naših iseljenika uglavnom je organizirao i vodio taj Savez. Zahvaljujući radu Hrvatskog saveza, iseljenički je pokret u Americi dao velik politički, moralni i materijalni doprinos, uoči i za vrijeme prvoga svjetskog rata, za oslobođenje stare domovine od Austro-Ugarske Monarhije.

Odmah nakon osnivanja Hrvatskog saveza, Gršković prestaje biti urednik lista »Zajedničar«.

Shvaćajući veliku važnost novina u radu i djelovanju neke organizacije, Gršković preuzima od F. Saksera list »Hrvatski svijet«, koji postaje borbeno glasilo Hrvatskog saveza. Kao izdavač i urednik toga lista don Niko Gršković ima najveće zasluge za društveno-političko angažiranje hrvatskih iseljenika u Americi.

3.

List »Hrvatski svijet« tiskan je 1908. godine, kao »neodvisni dnevnik hrvatskih radnika u Americi«. Pokrenuo ga je Slovenac Franc Sakser, trgovac, »ne iz ljubavi i nesebične požrtvornosti prema Hrvatima«, već iz profilerskih razloga. List je u početku uređivao Ivan Krešić, fakultetski obrazovan, izvanredan novinar, koji je, kako piše G. Prpić, »po kvaliteti svog pisanja bio daleko iznad ostalih ondašnjih hrvatskih novinara«¹⁶ u SAD. List je tiskan na četiri stranice i izlazio je svaki dan osim subote i blagdana.

Nakon preuzimanja lista, u ožujku 1913. godine, Gršković mu povećava broj stranica na 8. List je i dalje izlazio kao dnevnik. Može se pretpostaviti da se list financirao iz pretplata i iz vrlo malo oglasa. Od svih hrvatskih iseljeničkih novina taj list je bio najčitaniji među iseljenicima. U vezi s tom konstatacijom navodimo interesantan podatak. Naime, iako se u iseljeništvu smatralo da je broj naših iseljenika u SAD 1917. godine oko 500 tisuća, ili čak i više (od toga najveći broj otpada na Hrvate), može se pretpostaviti da je taj broj bio znatno manji, na što ukazuju i neki statistički podaci u zemlji. Ako pretpostavimo da je te godine u SAD bilo oko 350—400 tisuća iseljenika, zadivljuje Grškovićev podatak,

¹⁵ Isto, 7. srpanj, 1912.

¹⁶ G. J. Prpić, *The Croatian Immigrants in America*, New York, 1971, str. 206.

koji navodi u samoj glavi lista, da je te godine »Hrvatski list« imao 100 tisuća čitača. To ukazuje na činjenicu da je, ne samo svaki treći, četvrti iseljenik čitao taj list, već da ga je prihvatila većina naših zemljaka.

U svom prvom uvodniku Gršković izlaže program i pravac pisanja »Hrvatskog svijeta«. Ističe da će list kao dnevnik donositi najnovije dnevne vijesti iz svih krajeva svijeta, da će kao narodno glasilo osobito pažljivo pratiti razvitak događaja u domovini, a posebnu pažnju posvećivati »ovdašnjim našim prilikama«. »Hrvatski svijet« neće biti stranačko glasilo, već će služiti čitavom narodu. On će prije svega biti odgojno glasilo i »pružati će narodu samo ono, što mu koristi«, a »šibati ono, što mu šteti«. List će se »uklanjati osobnostima«, koje mogu štetiti narodu, a dat će čitateljstvu i zabavno štivo, donoseći najljepša djela iz hrvatske i drugih književnosti. »Hrvatski svijet« treba da bude onakav, ističe dalje Gršković, »kakav mora da bude list, koji odgovara današnjem duhu i potrebama našeg naroda«. Naša je zadaća »da narodu našem dademo novinu, koja će biti ogledalom njegove duše, tumačem njegovih želja, zagovornikom njegova dobra, a nadasve predvodnikom i zastavnikom u borbi za narodnu sreću i slobodu«. Svojim zemljacima Gršković poručuje: »On će tebe narode naš povesti širom otadžbine tvoje, prosuti će ti pred očima Tvojim čare primorskih krša naših, da ti se duša razblaži, a srce nahrani na ljeskanju plavog Jadrana našeg, da se digne ponos Tvoj nad ljepotama koljevke tvoje, divne Dalmacije naše, da se dahom ljubavi dotakneš Istre Tvoje, te sirotice i mučenice naše, da preletiš duhom i okom preko stoljetne krvave haljine Bosne ponosne i junačke zemlje Hercegovine, da sakupiš sve želje i nade i sinove jezika srca naroda našeg, te da je prineseš na oltar pravde i istine, da iz toga nikne sloboda i sreća Tvoja i naša.

On će ti biti drug i razgovornik i ovdje u progonstvu tvome i poticati će te na djela, što vode do blagostanja i slobode, braniti će ime i čast tvoju od onih kojima je ime crno, a čast u tome traže da tuđincu služe, koji se tvojim mukama izrugavaju i Tvoju krv piju.«¹⁷

Od 1914. godine list izdaje Croatian News Company čiji je predsjednik don Niko Gršković, a tajnik A. Tanasković.

Na stranicama »Hrvatskog svijeta« Gršković nastavlja borbu za jačanje hrvatske nacionalne svijesti i konstatira da se ona ipak pridigla, a dokaz je tome borba hrvatskog naroda protiv Austro-Ugarske Monarhije.

Gotovo u svakom broju »Hrvatskog svijeta« Gršković donosi napise o radu, uspjesima, jačanju i značenju Narodne hrvatske zajednice u životu naših iseljenika. Na stupcima toga lista nalazimo izvještaje i zapisnike sa sjednica Glavnog i Nadzornog odbora Narodne hrvatske zajednice. Naročito veliki publicitet Zajednici Gršković daje u svom listu uoči održavanja konvencija. Mjesecima prije njih, Gršković u listu vodi propagandu o izboru delegata za konvenciju Zajednice. Tom prigodom gotovo u pravilu Gršković se posebnim proglasom obraća delegatima konvencije i poziva ih da učine sve što mogu za napredak Zajednice. Npr., uoči održavanja 12. konvencije Narodne hrvatske zajednice 1915. godine Gršković se proglasom obraća delegatima u kojem, uz ostalo, piše: »[...]

¹⁷ *Hrvatski svijet*, 28. srpanj, 1913.

djelima uma i srca pokažite i zasjeđočite, da znadete i hoćete učiniti sve što možete, da živi, napreduje i cvjeta Narodna hrvatska zajednica«. I dalje: »U vas su uprte ne samo oči Zajedničara, već u vas upire suzne oči i pruža od lanaca okrvavljene ruke svoje zaslužnena otadžbina vaša, da učinite sve što možete za njenu slobodu.«¹⁸

Gršković u mnoštvu napisa oštro kritizira one listove koji pišu protiv Zajednice, te apelira na hrvatsko iseljeničko novinstvo da pomogne njezinu jačanju i širenju. On piše: »Oni kojima je na srcu i duši dobro naroda, govore i pišu o toj našoj lijepoj i korisnoj narodnoj organizaciji s najvećom ljubavlju i poštovanjem«, ali ima i takvih, koji se trude »da omrznju ovu našu uzdanicu i nanesu joj zlo.«¹⁹

Potkraj 1914. i na početku 1915. godine Hrvatskoj bratskoj zajednici zaprijetila je ozbiljna kriza jedinstva i velika opasnost od neuspjeha predstojeće 12. konvencije. Tu organiziranu akciju protiv Zajednice vodio je austro-ugarski konzulat u Pittsburghu u želji da spriječi da na predstojećoj konvenciji u rujnu 1915. godine neki članovi budu ponovo izabrani u rukovodstvo Zajednice. Akcija je prije svega bila usmjerena protiv tadašnjeg predsjednika Josipa Marohnića, zatim Koste Unkovića i drugih. Austrougarski konzulat u Pittsburghu iskoristio je pisanje nekih hrvatskih iseljeničkih novina, koje su ispoljavale jake antisrpske tendencije, i pojavu brošure »Ozbiljna riječ« kojom se nastojalo da se iseljenici odvrte od jugoslavenskog pokreta u SAD. U brošuri je oštro napadnut Josip Marohnić, kao predsjednik Zajednice, kojemu se, uz ostalo, zamjeralo, što je dozvolio politiziranje Zajednice, odnosno »da se službeno glasilo zlorabi u političke i za hrvatski narod izdajničke svrhe.«²⁰

U povodu toga Gršković je u nizu napisa u »Hrvatskom svijetu« upozoravao delegate na te namjere Austrije i pisao: »Naša je Hrvatska narodna zajednica ustanova nikla iz naroda i za narod, ona je po svojim pravilima slavenska i hrvatska, te svaki pokušaj, da se ova tvrdava pretvori u podružnicu austrijsko-mađarskih špijuna razbio bi se o slavensku i hrvatsku svijest — boljeg dijela naroda našeg.«²¹

Kao službeno glasilo organizacije Hrvatski savez, list je vršio svoju pravu i potpunu funkciju. U njemu Gršković donosi program političkog rada i djelovanja Hrvatskog saveza, koji se sastojao u borbi za oslobođenje svih jugoslavenskih naroda od austrougarske vladavine i stvaranja demokratske države Južnih Slavena.

U vrijeme prvoga svjetskog rata don Niko Gršković nije samo novinar, urednik »Hrvatskog svijeta«, predsjednik Hrvatskog saveza, već postaje pravim vođom američkih Hrvata. Budno prateći politička zbivanja u domovini i Evropi, Gršković se u kolovozu 1914. godine obraća braći u Hrvatskom savezu i šire, upozoravajući ih na propagandu austrijskih konzulata i agenata, koji ih kao vojne obveznike pozivaju u austrijsku vojsku. U »Hrvatskom listu« donosi proglas u kojemu, između ostalog,

¹⁸ Isto, 12. rujna, 1915.

¹⁹ Isto, 28. siječanj, 1915.

²⁰ Ivan Čizmić, Jugoslavenski iseljenički pokret u SAD i stvaranje jugoslavenske države 1918, Zagreb 1974, 91.

²¹ Na i. mj., 92.

kaže: »Svaki onaj, koji bi se vratio kući na zapovjed austrijskih službenika, okaljao bi gostoprinstvo ove zemlje, jer bi pokazao, da ni u slobodnoj zemlji nije naučio cijeniti slobodu, kad ide da pomaže onima, koji ne nose drugo, nego ropstvo i tminu.«²² Hrvati moraju, naglašava Gršković, »pokazati, da barem ovdje na slobodi nismo panduri, vazda pripravnici dizati oružje na obranu onoga, koji je vazda težio za narodnom smrću našom.«²³

Velike su zasluge lista »Hrvatski svijet« i njegova izdavača i urednika don Nike Gršković za održavanje prvoga jugoslavenskog iseljeničkog sabora u Chicagu 1915. godine.

Naime, već u prvim danima rata Jugoslavenski odbor u Londonu nastojao je uspostaviti vezu s iseljenicima širom svijeta. U ime Jugoslavenskog odbora u SAD dolazi Franko Potočnjak, sa zadaćom da upozna iseljenike s proglasom Jugoslavenskog odbora, u kojem su istaknuti osnovni pravci rada i djelovanja Jugoslavenskog odbora i uloga koju je namijenio jugoslavenskim iseljenicima u SAD. Taj je veliki narodni zbor sazvan za 10. ožujka 1915. godine.

Shvaćajući važnost toga skupa za okupljanje svih naših iseljenika u SAD u jedinstveni pokret, koji treba postati dio općega jugoslavenskog pokreta za rušenje Austro-Ugarske Monarhije, Gršković mjesecima ranije u »Hrvatskom svijetu« poziva sve narodne dobrotvorne, prosvjetne, sokolske i političke organizacije Hrvata, Srba i Slovenaca da pošalju svoje delegate na taj sabor, da vijećaju kako da se naš narod u domovini oslobodi sužanjstva i stvori bolje sutra. Taj zbor, pisao je Gršković, treba da pokaže »da smo mi Hrvati, Srbi i Slovenci jedan narod, po svim svojim sposobnostima duševnim i tjelesnim vrijedan i dostojan stajati kao ravan s ravnima s drugim naprednim i slobodnim narodima.«²⁴

Ocjenjujući značenje toga zbora, Gršković je kasnije pisao da je on, budući da je pokazao cijelome svijetu potpuno i nerazdjeljivo jedinstvo naroda našega, historijski događaj, međaš kojim počinje novo razdoblje u našem narodnom životu. I dalje: »I ako se je igda i igdje očitovala prava i nepatvorena volja i želja naroda našeg, to je sigurno na ovome saboru, gdje je onako jedinstveno, složno i veličanstveno progovorila narodna duša naša [...]«²⁵

Drugi sabor jugoslavenskih iseljenika održan je u Pittsburghu 1916. godine. Trebalo je da taj zbor bude »smotra svijesnih Jugoslavena«. Osnovna politička linija sabora u Pittsburghu bila je, prema riječima Milana Marjanovića, izaslanika Jugoslavenskog odbora u Londonu, zauzimanje određenog stava prema vojnoj i političkoj situaciji u vezi s ratom u Evropi, posebno u odnosu na jugoslavensko pitanje. Osim toga, taj je zbor također trebalo da pokaže kontinuitet u razvoju i radu jugoslavenskoga iseljeničkog pokreta u SAD.

²² *Hrvatski svijet*, 3. kolovoz, 1914.

²³ Isto, 28. srpanj, 1914.

²⁴ Isto, 18. ožujak, 1915.

²⁵ Isto, 18. ožujak, 1915.

I taj put, Gršković u »Hrvatskom svijetu« snažno propagira za uspjeh zbora. Kao i za čikaški, tako i za taj sabor, Gršković mjesecima prije njegova održavanja prati u »Hrvatskom svijetu« sve iseljeničke manifestacije i obavještava iseljenike o pripremama. Uz to, bez sumnje, njegova je zasluga što je taj sabor u Pittsburghu zauzeo ispravan i jasan politički stav u iseljeništvu prema jadranskom pitanju. Zaključak je toga zbora da Hrvati i Slovenci moraju spašavati svoje primorske krajeve od Austrije i Italije. Jedini je i siguran put tomu cilju da se svi Jugoslaveni pridruže borbi Srbije i Saveznika, jer bi tim dokazali da svoja pitanja žele rješavati mimo Austro-Ugarske.

U vezi s »jadranskim pitanjem« Gršković u »Hrvatskom svijetu« piše seriju članaka pod naslovom »Italija i Hrvati« u kojoj iseljenicima objašnjava razloge talijanskih pretenzija na naše krajeve i razotkriva austro-ugarsku propagandu, koja iskorištava »jadransko pitanje« protiv jugoslavenskoga iseljeničkog pokreta u Americi. Uvjeravajući jugoslavensku iseljeničku javnost u dobar ishod toga spora s Italijom, Gršković je uspješno suzbijao austro-ugarsku propagandu i u iseljenika jačao vjeru u Jugoslavenski odbor u Londonu.

U svibnju 1916. godine Gršković sjedinjuje »Hrvatski svijet« s listom »Svjetlo«, koji je kao vlasnik Croatian News Company počeo izdavati 1915. godine u New Yorku. U podnaslovu lista stajalo je, da je to list za prosvjetu, pouku i zabavu, sa mottom: »Prosvjetom k slobodi«. List je bio formata časopisa i izlazio je dvaput godišnje na 16 stranica. Temelj je na kojem list počiva, piše Gršković u listu, »pravo, žarko rodoljublje hrvatsko, koje se neda ni zamisliti posebno danas, bez jugoslovenstva, bez trojnog jedinstva narodnih duša naših«. ²⁶

Svrha lista »Svjetlo« bila je prvenstveno da naše ljude u Americi upozna s kulturnom poviješću Hrvata, te da stvori pravu, »otmjenu« čitalačku publiku, donoseći originalno i birano umjetničko štivo. »Svjetlo« je trebalo da odgoji dobre kulturne radnike, koji bi u tuđini pisali hrvatsku iseljeničku kulturnu povijest kao dio domovinske kulturne povijesti.

Osnovni je razlog tom ujedinjenju, naglašava Gršković, da u »odlučnom času, koji za narod naš nastaje, ovdje u Americi, a u kojem će se odlučivati o našem životu, ili smrti, o našoj slobodi, ili propasti«, ²⁷ list »Hrvatski svijet« bude jači, još vjerniji i požrtvovniji svom narodu. Programatski pravac pisanja lista ostaje nepromijenjen, te će on i dalje biti »zastavnikom u borbi za narodnu slobodu, bio je i biti će glasom istine, braniteljem pravde, vijestnik slobode, ali istovremeno i bičem za narodne izdajice i tuđe plaćenike«.

Odmah od početka na stranicama »Hrvatskog svijeta« don Niko Gršković vodi borbu za ostvarenje ideje stvaranja zajedničke države, odnosno prave demokratske zajednice svih jugoslavenskih naroda. U nizu članaka apelira na svijest i dužnost Hrvata da pomognu braći Srbima i Hrvatima u domovini, jer svi smo jedno — Hrvat, Srbin i Slovenac, te treba da se borimo za hrvatstvo, srpstvo i slovenstvo. Gršković piše: »Hrvati, Srbi i

²⁶ *Svjetlo*, New York, 15. travanj, 1915.

²⁷ *Hrvatski svijet*, 7. svibanj, 1916.

Slovinci, zajedničkim imenom Jugoslaveni, jedan su narod, radi toga oni traže oslobođenje svih Jugoslavena i ujedinjenje svih jugoslavenskih zemalja u jednu, jedinstvenu slobodnu narodnu državu u kojoj će imati svaki građanin jednaka prava i jednake dužnosti, gdje će Hrvat, Srbin i Slovenac u bratstvu i slobodi živjeti i raditi za zajedničku sreću.²⁸ I dalje: »Danas je izvan svake sumnje dokazano, da je sav naš narod, ma gdje se on nalazio u slobodi, u tuđini, ili pod austro-germansko-madžarskim jarmom složan u borbi za jednim ciljem, za oslobođenjem od tuđinskog ropstva, za ujedinjenje u jedno, samostalno državno tijelo, nad kojim će vršiti vlast sam narod i nitko drugi.«²⁹ Boreći se za ideju slavenstva — jugoslavenstva, Gršković ne misli da Hrvat, Srbin ili Slovenac prestaju biti ono što jesu, već naprotiv, ističe on, samo pravi Hrvat, Srbin i Slovenac može biti i pravi Slaven-Jugoslaven.

U skladu s takvom političkom koncepcijom lista, rukovođen prije svega idejom Slavenstva, Gršković ga 1917. godine sjedinjuje s listom »Hrvatska zastava« i »Slovenskim svetom« u sveopći »Jugoslovenski svijet«. Odluku o ujedinjenju tih listova donio je Odbor Jugoslovenskog narodnog vijeća na svom zasjedanju od 10—12. listopada 1917. godine. Od tada list izlazi kao Glasnik narodnog pokreta Hrvata, Srba i Slovenaca u Americi.

U uvodniku prvog broja Gršković piše: »Svi svijesni Jugoslaveni, svi Hrvati, Srbi i Slovenci, neka se okupe oko ovog svojeg glavnog borbenog glasila, u kojem će se ogledati savkolik pokret i rad Hrvata, Srba i Slovenaca u Americi i koje će biti živi podstrekač narodnog rada, a bič narodnih neprijatelja.«

»Ovo ujedinjenje«, piše Gršković dalje, »predstavlja jedinstveni novinski pothvat. Tim ujedinjenjem postaje taj novinski pothvat u punom smislu riječi općim narodnim jugoslavenskim pothvatom.« Jer, ističe Gršković, »jedan narod, jedna narodna misao, jedan narodni pokret, jedinstvena novinska akcija, ovo treba da bude cilj koncentracije našeg novinstva«.³⁰ Politički program i pravac pisanja novog lista bit će, naglašava Gršković, borba za oslobođenje i ujedinjenje svih jugoslavenskih naroda u jednu slobodnu narodnu državu.

Nadziranje političkog pravca pisanja novog lista povjereno je posebnom »nadzornom redakcijskom odboru« u koji su ušli dr A. Biankini, don Niko Gršković, J. Jager i Jovan Krajnović.

Praktično povodjenje organizacije novog lista povjereno je Milanu Marjanoviću, koji je ujedno rukovodio i radom suradnika lista.

U listu rade složno »sve najbolje, najčuvenije i najistaknutije vođe Hrvata, Srba i Slovenaca u Americi i Evropi«, ističe don N. Gršković. Uz ostale to su: dr A. Biankini, dr H. Hinković, J. Jager, Niko Gršković, M. Kebe, dr J. F. Kern, Jovan Krajnović, dr Ljubo Leontić, Milan Marjanović, dr D. Marušić, M. Pribičević, M. Trivunac i drugi.

Za glavnog urednika »Jugoslovenskog svijeta« imenovan je Milan Petrak. Osim dosadašnjih rubrika Gršković uvodi posebnu stranicu »Iz hrvatskog

²⁸ Isto, 15. veljača, 1917.

²⁹ Isto, 12. kolovoz, 1917.

³⁰ *Jugoslovenski svijet*, New York, 7. studeni, 1917.

svijeta« u kojoj se objavljuju vijesti iz života i rada Hrvatskog saveza, zatim posebne stranice za vijesti »Iz srpskog svijeta« i »Slovenskega sveta«. Srpski dio »Jugoslovenskog svijeta« uređivao je B. Dajčić, a slovenski J. Možina.

List »Jugoslovenski svijet« imao je dva izdanja. Kao dnevnik tiskan je u New Yorku, a kao tjednik u Chicagu. Izlazio je tjedno na 44 stranice od čega 36 otpada na dnevnik, a 8 stranica na tjednik. U ono vrijeme bio je najveći list, ne samo jugoslavenskih iseljenika u Americi, nego takvog lista s toliko prostora i gradiva nije bilo ni u domovini ni u Americi uopće, zaključuje Gršković.

Još više nego ranije »Hrvatski svijet«, Gršković novi list smatra pravim narodnim novinama. On piše: »U vrijeme narodnoga pokreta, narodnu novinu ne pravi samo nekoliko osoba u uredništvu, nego sam narod. Urednici su tu, nastavlja Gršković, da sve to lijepo srede i dadu suradnji naroda novinski oblik, ali narod treba da daje veliki dio materijala i da tako novina postane zrcalom naroda.«³¹ Svoju pravu i potpunu zadaću, koju im je namijenio sam narod, listovi »Jugoslovenski svijet« i »Hrvatska zastava« moći će ispuniti, naglašava Gršković, ako budu podupirani od naroda, te »ako budu govorili iz duše naroda i ako bude kroz njih govorio sam narod«.

To ujedinjenje listova ocijenjeno je u SAD kao opći narodni i jugoslavenski uspjeh. Jugoslavenski narodni pokret u Americi dobio je tim listom svoje jedinstveno glasilo. Osim toga, ujedinjenje tih listova predstavljalo je značajan korak u organizaciji našega cjelokupnog novinstva u Americi.

Izlaženje novog lista pozdravilo je sve rodoljubno iseljeničko novinstvo u SAD. Između ostalih, list »Zajedničar«, glasilo Narodne hrvatske zajednice, »Novi svijet« iz Oaklanda, »Hrvatska« iz Calumeta, »Amerikanski Slovenec«, »Amerikanski Srbobran«, »Jadran« i dr. U povodu toga list »Jadran« iz San Franciska piše: »Ovo je jedan od najpotrebnijih i dosljedno najkorisnijih koraka, koji ste do sada poduzeli za naš narod u stranom svijetu. Organiziranje našeg novinstva bilo je poželjno i potrebno daleko prije početka ove svjetske katastrofe«, jer preveliko mnoštvo novina »ubitačno je i za novinare i za narod.«³²

»Amerikanski Srbobran« u povodu izlaženja prvog broja »Jugoslovenskog svijeta« piše: »U lepom ruhu sa još lepšom dušom on ne samo odražava staro pouzdanje, nego budi i nove nade u našu narodnu budućnost. Dolazi na radost napaćenog naroda.« On je, nastavlja »Srbobran«, »izašao iz okvira naših uskih novinarskih tradicija i ušao u kolo svjetskih listova.« »Ovakav kakav jest znači jednu vrlo krupnu i značajnu pobjedu našeg troimenog naroda, koja kao i svaka narodna pobjeda ima i svoj istorijski značaj. Ma koliko pripadao budućnosti Jugoslovenski svet je ujedno i plod prošlosti.«³³

³¹ Isto, 9. studeni, 1917.

³² Isto, 24. studeni, 1917.

³³ Isto, 15. studeni, 1917.

Budući da se već prvih godina nakon rata pokazalo da ideja o demokratskoj državi jugoslavenskih naroda nije ispunjena, Gršković mijenja naziv lista, koji sada izlazi kao »Svijet«. Kao nezavisno glasilo radnog naroda, list uređuje A. Tanasković, a list izlazi i dalje kao dnevnik. Politički program pisanja lista »Svijet« Gršković ne mijenja. On nastavlja nacionalnu borbu oštro kritizirajući novu državu Srba, Hrvata i Slovenaca i politiku vlade u Beogradu. Jer, piše Gršković, »iseljenim jugoslavenskim radnicima nije svejedno što i kako se od strane vlastodržaca sa njihovom braćom u starome kraju radi i postupa«. ³⁴ »Ono, što za sada ne možemo živom riječju«, ističe Gršković, »to ćemo učiniti ovim putem, preko Svijeta koji će i unaprijed, kao i do sada, otvoreno i neustrašivo navještati i braniti istinu i pravicu.« ³⁵

U razdoblju između dva rata u listu nalazimo mnoštvo napisa protiv progona i nasilja u Jugoslaviji, napisa u kojima se izražava duboko nezadovoljstvo svih poštenih jugoslavenskih iseljenika sa terorističkim metodama vlade.

U listu u to vrijeme nalazimo također mnogo članaka iz života i rada Hrvatske bratske zajednice, i o svim ostalim pitanjima, koja zadiru u život naših iseljenika u SAD.

Godine 1939. list je preuzeo A. Tanasković i ponovo mu promijenio ime u »Hrvatski svijet«. Bez obzira na to što don Niko Gršković nije više bio izdavač ni urednik lista, »Hrvatski svijet« je i dalje zadržao isti programatski pravac pisanja, sve do 1956. godine, kad ga Tanasković ujedinjuje s »Hrvatskim glasom« iz Winnipega.

Ocjenjujući značenje toga lista moramo istaknuti da je od početka izlaženja pa do 1956. godine dostojno, potpuno i odlučno vršio svoje dužnosti prema svome narodu. Posebno je važna njegova uloga u jačanju hrvatskih potpornih organizacija. Oduvijek je bio učitelj, pomoćnik i savjetnik našem radniku u Americi. Historijsko značenje toga lista treba prvenstveno promatrati na osnovi njegovih brojnih i veoma zanimljivih napisa posvećenih radničkom pokretu i organizacijama. Posebno su dragocjeni njegovi članci u kojima se pisalo o životu i radu radnika, o borbi radnika za njihova prava. Tu se radničkoj klasi daju prve pouke o napretku i tumači položaj radnika u kapitalističkom društvu. »Tražite znanje«, piše Gršković u listu još 1913. godine, »i dovesti će vas do svijetla, stupajte u radnička udruženja i biti ćete jaki, budite potpuni ljudi i biti ćete oslobođeni, biti ćete gospodari umjesto robovi.« ³⁶ »Hrvatski svijet«, kao radničke novine, posebno se zalagao za udruživanje radnika u radničke organizacije. U listu Gršković poučava našeg zemljaka: »Ako se oni, koji se proti vama bore, poslodavci, imaju pravo da udružuju, to isto pravo imadete i vi, zato udruženom kapitalu suprotstavite udruženi rad — i konačna pobjeda bit će vaša, jer na vašoj je strani pravo i milioni braće vaše radnika [...]«. ³⁷ Zbog toga, što su branile ideju ujedinjenja rad-

³⁴ *Svijet*, New York, 20. svibanj, 1926.

³⁵ *Isto*, 14. veljača, 1926.

³⁶ *Hrvatski svijet*, 30. kolovoz, 1913.

³⁷ *Isto*, 15. kolovoz, 1913.

ničkih organizacija, a koja je »potekla iz srca i uvjerenja radnog naroda«, reakcionarni su krugovi često napadali te novine.

Veliko značenje imao je taj list za opstanak i razvoj Narodne hrvatske zajednice, kasnije Hrvatske bratske zajednice, naročito poslije drugoga svjetskog rata. Dostojno poštovanje listu, njegovom izdavaču i uredniku, iskazao je 1956. godine tadašnji predsjednik Hrvatske bratske zajednice, Vjekoslav Mandić, riječima: »Hrvatski svijet bio je uvijek, a pogotovo nakon drugog svjetskog rata, veliki zagovaratelj Hrvatske bratske zajednice i branitelj principa na kojima je ona izgrađena, tj. da nam bude i ostane hrvatska i narodna, na ponos našem narodu i imenu u iseljenoj Hrvatskoj.«³⁸

4.

Ne griješimo, ako kažemo da don Niko Gršković ima najveće zasluge za razvoj hrvatskog iseljeničkog novinstva u SAD i šire. Njegove su zasluge to veće, što njegov novinarski rad seže na razmeđe dvaju stoljeća, u daleke 1900-e godine, kad su novine bile gotovo jedino štivo, koje je u tom »općem metežu i nesređenosti našeg naroda u Americi«, u toj mnogonacionalnoj košnici bespoštedne borbe za goli život otvaralo oči narodu i krčilo put u bolje sutra.

Čovjek velik po umu, istini, rodoljublju i ljubavi za svoj narod predao se svim žarom novinarskom pozivu, znajući da će tako najviše koristiti i pomoći svojim zemljacima u stranom svijetu. Uvidjevši težak položaj našeg radnika u Americi, Gršković je shvatio da su novine najbolje sredstvo za pridizanje i jačanje nacionalne svijesti, neophodne u borbi za priznanje nacionalnog identiteta u tuđini, da igraju izvanredno značajnu ulogu u očuvanju materinskog jezika, kulturne baštine i narodne tradicije, te da su prvorazredno odgojno sredstvo. Gršković upravo odgojnoj funkciji novinstva pridaje veliko značenje i piše: »Ako ikoje, to naše novinstvo mora da ima i odgojnu svrhu, a toj će svojoj dužnosti udovoljiti samo onda, ako bude pravedno prema svakome, nepristrano u prosuđivanju, istinito u izvješćavanju, ako se bude borilo istinom za pravo.«³⁹

Bistrinom svoga uma i oštrinom pera borio se da novine pišu objektivno i istinito, da budu ogledalo naroda, jer »po novini«, naglašava Gršković, »poznati ćete kakav je i narod. Narod koji ljubi istinu, drži do poštenja, reži za slobodom, neće na nijedan način podupirati ljude ni novine, koje žive od laži, nepoštenja i mita, što ga za širenje laži i zla dobivaju.«⁴⁰

Shvaćajući važnost novina u cjelokupnom životu i radu naših iseljenika, Gršković u nekoliko navrata ističe da »novine mogu da budu najveće

³⁸ N. Hranilović, *Novinstvo hrvatskog iseljeničtva 1880—1940*, Zagreb 1981, 57.

³⁹ *Hrvatski svijet*, 1. rujna, 1914.

⁴⁰ Isto, 26. rujna, 1914.

dobro, ali i najveće zlo za narod. Ovo vrijedi, nastavlja on, naročito kod malih naroda, kojemu su novine skoro jedino štivo.«⁴¹

Imajući to u vidu, Gršković se od početka bori protiv nenarodnih listova, oštro kritizirajući njihove novinare, koji obmanjuju narod služeći se lažima, te žive od neznanja i zaslijepljenosti naroda našeg. Gršković piše: »Imade kod nas takvih izmrčenih papira, što se novinama nazivlju, da se čovjeku gnjusi uzeti ih u ruke, toliko je u njima blata i pokvarenosti.«⁴² Te novine zavađaju i truju narod, što ne donosi dobro, nego razočaranje, zlovolju i nehaj za svaku dobru narodnu stvar, zaključuje Gršković. Dužnost je svakog poštenog novinara, »koji se narodu iznevjerio nije«, da se bori protiv takvog novinstva, da za dobro narodno novinstvo nešto učini i žrtvuje, da tako barem donekle suzbije i onemoguću širenje otrova nenarodnim, neljudskim, po načinu pisanja divljačkim, a po svrsi izdajničkim i zlotvorskim novinama.⁴³

Gršković novinstvu namjenjuje drugačiju ulogu. On kaže: »Prava i glavna svrha jedne neovisne i ozbiljne novine jest u tome, da nepristrano prikazuje i koliko je to potrebno sa zgodnim tumačenjem rasvjetljuje važnije događaje u svijetu i među našim narodom, prepuštajući samim čitateljima, da na temelju činjenica sude i stvaraju logične zaključke.«⁴⁴ Boreći se za objektivno i istinito pisanje novina, a protiv upotrebljavanja štampe za uske i sebične interese pojedinaca i grupa, Gršković piše: »Neki naši ljudi misle, da novine moraju biti onakve kakve oni hoće. Sve manje je doduše onih, koji misle da su novine za psovanje i da pišu onako kako njima odgovara. Za to su krive i neke naše novine, koje ne paze što je istinito, a što krivo, koje se ulagaju onima od kojih misle dobiti nešto, a grde one, koji su im na putu, ili ih se boje.«⁴⁵

Polazeći od uloge koju namjenjuje iseljeničkim listovima, Gršković postavlja ove zadatke pred novinstvo i novinare i piše: »Tko shvaća vrijednost i moć novinstva, tko razumije koliko je svakome poštenome čovjeku žao, ako ga se pravednog napada, taj će s pravom zahtijevati, da se svaka riječ napisana u novinama osniva na istini i pravici, da joj je svrha plemenita i poštena, jer inače onaj koji upotrebljava novinu u drugu svrhu nije glasnik istine, zastupnik pravice, glas nepokvarenog javnog mnijenja, nego zlobnik, otimač tuđega poštenja, neprijatelj naroda i njegova napretka.«

U cijelom svom novinarskom vijeku Gršković se bori za dobre odnose među svim iseljeničkim listovima u Americi. Takvi će se odnosi postići, ističe Gršković, samo ako se u međusobnom polemiziranju pazi na pristojnost u formi, jakost u dokazima i želji da se koristi narodu za koji se piše i za čije dobro novinari treba da rade. Uz to, Gršković u mnoštvu uvodnika ističe također potrebu zajedničkog polja rada svih hrvatskih iseljeničkih novina u Americi. Ta je zajednička osnova rada prema Grškovićevim riječima da: »odgajamo narod društveno i umno, budimo narod-

⁴¹ Isto, 26. rujan, 1914.

⁴² Isto, 26. rujan, 1914.

⁴³ Isto, 28. listopad, 1914.

⁴⁴ Isto, 6. kolovoz, 1913.

⁴⁵ Isto, 1. rujan, 1914.

nu svijest među braćom našom, potičemo narod na udruživanje i slogu, čupamo korov, što ga je posijala ruka tuđinca i naših izdajica i mi ćemo s ovim ispuniti dužnost našu prema otadžbini i narodu«. I dalje: »budimo jedni i složni u propovijedanju i širenju dobra, odlučni i postojani u suzbijanju zla i nestati će između nas svega onoga što nas slabi i truje, nastati će i među nama ono bratstvo što je temelj i uvijet napretka društvenoga, biti će i među nama sloge, koja je majka slobode«. ⁴⁶

Iako nije bio školovan novinar, don Niko Gršković pisao je jasno i popularno. Bio je i ostao uzor čovjeka i novinara tamo u tuđini i ovdje u domovini. Na njegovom djelu učili su mnogi naši zemljaci, koji su u tuđem svijetu pošli istim putom. O tome Filip Vukelić, jedan od urednika lista »Zajedničar«, piše: »pročitali smo na stotine njegovih članaka i uvodnika, a koji su nam, umjesto školovanja, služili kao stepenice, po kojima smo se dizali i digli iz fabrike kao obični radnici na ovaj položaj«. ⁴⁷

⁴⁶ Isto, 6. kolovoz, 1913.

⁴⁷ *Zajedničar*, 28. travanj, 1948.